

Bulgaristan'daki Türkçe Öğretmenlerinin Türkçenin Eğitimi-Öğretimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

Mehmet Emre ÇELİK¹

Bu çalışmada, Bulgaristan'da görev yapan Bulgaristan vatandaşı Türkçe öğretmenlerinin Bulgaristan'daki iki dilli Türk çocuklarının Türkçe eğitimi-öğretimine ilişkin görüş ve düşüncelerini derlemek; karşılaştıkları sorunları ortaya çıkarıp onlara çözüm önerileri sunmak ve Türkiye Cumhuriyeti'nden beklentilerini dile getirmek amaçlanmıştır. Çalışmaya, Bulgaristan'da Türklerin en yoğun yaşadığı illerden olan Kırcaali'den 17 (12 kadın-5 erkek) ve Şumnu'dan 9 (7 kadın-2 erkek) Türkçe öğretmeni katılmıştır. Öğretmenler ile yüz yüze görüşülmüş ve kendilerine açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Verilerin analizinde frekans ve yüzde belirleme tekniklerinden yararlanılmıştır. Elde edilen verilerden bazıları şunlardır: Öğretmenlerin %92'si hizmet içi eğitime ihtiyaç duymakta, %62'si okullarındaki haftalık Türkçe ders saati sayısını yetersiz bulmakta, %29'u okullarında Türkçe dersi dışında Türkçe ile ilgili herhangi bir etkinlik yapmadığını ifade etmekte, %26'sı Türkçe ders kitaplarının çok eski ve kullanılmayacak kadar yıpranmış olduğunu belirtmektedir. Öğretmenlerin Türkiye Cumhuriyeti'nden beklentileri arasında ise ilk sırayı Türk edebiyatına kaynaklık eden orijinal kitaplar oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Bulgaristan'da Türkçe öğretimi, Türkçe öğretmenleri, Bulgaristan Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti

GİRİŞ

2011'de yapılan son resmi nüfus sayımına göre Bulgaristan'ın nüfusu 6.611.563'tür. Bu rakamın 585.024'ünü Türkler oluşturmaktadır. Bulgaristan Hükümeti bu nüfus sayımında insanlara etnik kökenlerini sormasının yanında insanlardan ana dillerini de belirtmelerini istemiştir. Ana dilinin Türkçe olduğunu ifade edenlerin sayısı 604.246 çıkmıştır (BUIE, 2015). Bu durumda, ana dilinin Türkçe olduğunu ifade edenlerin sayısı etnik kökeninin Türk olduğunu söyleyenlerden 19.222 fazla bulunmuştur. Bu durumun başlıca nedeni olarak etnik kökeni özellikle Roman olan birtakım Bulgaristan vatandaşlarının da ana dillerini Türkçe olarak belirtmeleri gösterilebilir.

Bulgaristan Türklerinin %68'i kırsalda, %32'si ise şehirlerde yaşamlarını sürdürür (Erdinç, 2002: 397). Şehir merkezlerinde Türkçe dersini seçen herhangi bir sınıfa (Şumnu'da bir okul dışında) rastlanmamaktadır. Türklerin ancak yoğun yaşadığı beldeler ve köylerde Türkçe dersi okutulmaktadır, buralardaki öğrenci sayısının da günden güne azaldığı bilinmektedir. Bunun sebebi olarak ana dilin ve eğitim dilinin Bulgarca olması, okul yönetimlerinin velileri matematik, İngilizce

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, mehmetemre.celik@omu.edu.tr

vb. derslere yönlendirmesi, ekonomik darboğazda bulunan Bulgaristan halkının para kazanabilmek gayesiyle Avrupa içlerine göç etmesi söylenebilir. Bulgaristan'da Türkçe, serbest seçmeli dersler statüsünde ancak 8. sınıfa kadar okutulur. Bir okulda Türkçe sınıfının açılabilmesi için temel iki şarttan biri, 14 öğrenci velisinin imzalı dilekçesi, diğeri ise okulda Türkçe öğretmenin bulunması zorunluluğudur. Ayrıca yılsonunda öğrenci karnelerine, dersin statüsünden kaynaklı, bu dersten aldıkları not yazılmamaktadır (Memişoğlu, 2002: 265).

Bulgaristan'da görev yapan Türkçe öğretmenleri Türkiye'den görevlendirilmemektedir. Bulgaristan vatandaşı olan ve ilgili okulları bitirip Türkçe öğretmenliği yapmaya hak kazanan adaylar, okul müdürlüklerinin çıktığı ilana başvurarak seçilmeleri halinde öğretmenliğe başlarlar. 2015 yılında Bulgaristan'da görev yapan Türkçe öğretmenlerinin sayısı Bulgar resmi makamlarından talep edilmesine rağmen kendilerinden herhangi bir yanıt alınamamıştır. Araştırmacının alandaki gözlemleri bu sayının Bulgaristan genelinde altmış aşmayacağı yönündedir.

On dokuzuncu yüzyıldan itibaren Bulgaristan'da Türkçe öğretmeni yetiştirmek amacıyla çok sayıda kurum ve kuruluş açılmıştır. Ancak günümüzde Bulgaristan'da Türkçe öğretmeni yetiştiren yalnızca üç kurum bulunmaktadır. Bunlar Sofya Üniversitesi, Plovdiv Üniversitesi ve Sumen Üniversitesi bünyesindeki Filoloji Fakülteleri'nin alt bilim dalları olarak eğitim vermektedirler. Sofya (Kliment Ohridski) Üniversitesi Türk Filolojisi bölümü 1952-1953 eğitim-öğretim yılında açılmıştır. 1959-1974 döneminde hem Türkoloji ve Osmanlı Türkçesi alanında uzmanlar yetiştirmek hem de Türk Dili ve Edebiyatı derslerini verebilecek öğretmenler yetiştirmek amacıyla Türk Filolojisi bölümünde öğretim planı Türkoloji'nin usul ve esaslarına dayalı yürütülmüştür. Bulgaristan'daki totaliter rejimin Türk okullarını kapatması ile Türkçe öğretmen ihtiyacı da azalmış dolayısıyla pek çok Türk Filolojisi mezunu açıkta kalmıştır (Boev'den aktaran Aydoğdu 2011).

Plovdiv (Paisii Hilendarski) Üniversitesi'nde Filoloji Fakültesi bünyesinde Türk Dili ve Bulgarca Bölümü bulunmaktadır. 2009-2010 eğitim-öğretim yılında öğrenci alımına başlanan bu bölümü bitiren öğrenciler hem Türkçe hem de Bulgarca öğretmeni olmaya hak kazanabilmektedirler. 2008'de Filibe'ye taşınan bu bölüm daha önce 1951'de Kırcaali merkezinde açılmış, bazı yıllar kapalı kalmışsa da 2008'e kadar burada hizmet vermiştir. Bölümün 1. sınıfında 32, 2. sınıfında 31, 3. sınıfında 26 ve 4. sınıfında 13 öğrenci bulunmaktadır. Sınıf düzeyi ilerledikçe mevcutların düşmesinin nedeni Bulgaristan'da Türkçe dersini seçen öğrencilerin sayısının giderek azalmasının Türkçe öğretmenine duyulan ihtiyacı azaltmasıdır. Dolayısıyla dört yıllık lisans öğreniminin ardından iş bulamama kaygısı, birinci sınıftan sonra öğrencileri farklı bölümlere yatay geçiş yapmak zorunda bırakmaktadır.

Sumen (Piskopos Konstantin Preslavski) Üniversitesi'nde Filoloji Fakültesi bünyesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü bulunmaktadır. 1992'de kurulan bölümde biri profesör, üçü doçent, ikisi yardımcı doçent ve üç de asistan olmak üzere 9 öğretim elemanı görev yapmaktadır. Trakya Üniversitesi'nden de bölüme katkı sağlayan öğretim elemanları vardır. Fakültede ayrıca Türkçe-Almanca ve Türkçe-Rusça bölümleri de mevcuttur. Buralardan mezun olan öğrenciler bir yıl pedagojik eğitim aldıktan sonra her iki dilde de öğretmenlik yapma hakkı kazanırlar. Ayrıca bu bölüm Türkiye'deki pek çok üniversite ile Erasmus Protokolü kapsamında öğrenci hareketliliğinde bulunmaktadır. Bölümün 1. sınıfında 15, 2. sınıfında 7, 3. sınıfında 17 ve 4. sınıfında 10 öğrenci vardır.

Öğrenciler yukarıda adı geçen bölümlere yerleşebilmek için Türkçeden farklı dillerde yapılan sınavlara girerler. Bu durumun nedeni, Bulgaristan liselerinde Türkçe eğitim yapılamaması, Türkçenin liselerde seçmeli ders olarak okutulmamasıdır. Dolayısıyla hiç Türkçe bilmeyen öğrenciler de bu bölüme yerleşebilmektedir. Türkiye'de bu gibi durumlarda 1. sınıfa geçmeden açılan 'hazırlık sınıfı' uygulaması Bulgaristan'daki üniversitelerde yoktur. Öğretim elemanları bu açığı, normal müfredatta her dönem yer alan 'Uygulamalı Türkçe' dersi ile kapatmaya çalışırlar. Öğretim elemanları dersleri hem Türkçe hem de Bulgarca anlatmaktadırlar. Mezun olan öğrenciler genellikle çeviri ve turizm alanlarında iş bulabilmektedir. Öğretmen olabilenlerin sayısı bu iş alanlarında çalışanlara göre çok düşüktür (Nurlu ve Çelik, 2015:4436).

Bu çalışmada, Bulgaristan'da görev yapan Türkçe öğretmenlerinin Türkçenin Bulgaristan'daki mevcut durumu üzerine görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu ana amacın alt başlıkları arasında ise öğretmenlerin öğrencilere Türkçe öğretmedeki amaçlarına, Türkçe öğretimi sırasında başvurduğu kaynaklar ve kullandıkları etkinliklere, Türkçe öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve bunların çözümüne yönelik önerilerin yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti'nden beklentilerine yer verilmiştir.

YÖNTEM

Bulgaristan'daki Türkçe öğretmenlerinin Türkçenin eğitimi-öğretimine ilişkin görüşlerinin derlendiği betimsel nitelikli bu çalışmada karma yöntem araştırmasından yararlanılmıştır. Karma yöntemde nicel ve nitel araştırma aşamaları bir arada ya da birbirini izleyen düzlemde kullanılabilir (Balcı, 2010: 46-47). Araştırmada, Yıldız'ın (2012) geliştirdiği öğretmenlerin görüşlerini belirlemeye yönelik açık uçlu soru formu, Bulgaristan şartları göz önünde bulundurularak yeniden gözden geçirilmiş ve öğretmenlere uygulanmıştır. Öğretmenlere yöneltilen ankette; Öğrencilere Türkçe Öğretme Amaçları, Türkçe Öğretme ve Kullanma Etkinlikleri ve Türkçe Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Önerilere yönelik açık uçlu sorulardan oluşan 3 alt bölüm bulunmaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmaya, Bulgaristan'da Türklerin en yoğun yaşadığı illerden olan Kırcaali'den 17 (12 kadın-5 erkek) ve Şumnu'dan 9 (7 kadın-2 erkek) Türkçe öğretmeni katılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlere ait yaş dağılımı ve öğretmenlerin mezun oldukları üniversite ve bölümleri Tablo 1 ve 2'de sırasıyla sunulmuştur.

Tablo 1. Öğretmenlerin yaş dağılımı

Gruplar	f	%
30 yaş ve altı	2	7
31-40 yaş	8	31
41-50 yaş	8	31
50 yaş ve üstü	8	31
Toplam	26	100

Tablo 1'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin %7'si 30 ve altı, %31'i 31-40 yaş, %31'i 41-51 yaş, %31'i 51 ve üstü yaşlarındadır. 30 yaş ve altı öğretmenlerin azlığı dikkat çekmektedir. Bunun nedeni olarak, Türkçe dersini seçen öğrencilerin giderek azalması dolayısıyla yeni öğretmenlere ihtiyaç duyulmaması gösterilebilir.

Tablo 2. Öğretmenlerin mezun oldukları üniversite ve bölümlerin dağılımı

Okul-bölüm	f	%
Filibe Üniversitesi (Fransızca-Bulgarca-Türkçe öğretmenliği)	2	8
Filibe Üniversitesi (Türkçe öğretmenliği)	5	19
Filibe Üniversitesi (Bulgarca ve Türkçe öğretmenliği)	4	15
Filibe Üniversitesi (Bulgarca-İngilizce-Türkçe öğretmenliği)	1	4
Filibe Üniversitesi (Türkçe-Almanca öğretmenliği)	1	4
Şumnu Üniversitesi (Türkçe ve Rusça öğretmenliği)	2	8
Şumnu Üniversitesi (Türkçe öğretmenliği)	5	19
Şumnu Üniversitesi (Türk dili ve edebiyatı)	4	15
Şumnu Üniversitesi (Yabancı Diller Fakültesi)	1	4
Cevap yok	1	4
Toplam	26	100

Tablo 2'ye göre, örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin %50'si Şumnu Üniversitesi'nin, %46'sı Filibe Üniversitesi'nin farklı bölümlerinden mezun olduklarını bildirmişler, %4'ü ise soruyu yanıtsız bırakmıştır.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Yüz yüze görüşme tekniğinden de yararlanan araştırmada anketler, öğretmenlere görev yaptıkları okullarda bizzat araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Öğretmenlerin açık uçlu sorulara verdikleri

yanıtlara göre kod ve temalar çıkarılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde frekans ve yüzde betimleme yoluna gidilmiş, sonuçlar tablolar aracılığıyla okuyucuya sunulmuştur.

BULGULAR

Bu bölümde, çalışmaya katılan öğretmenlere Veri Toplama Aracı başlığı altında değinilen açık uçlu soru formundaki üç alt başlık çerçevesinde yöneltilen açık uçlu soruların cevaplarına ait bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 3. Öğretmenlerin Bulgarca dil becerilerine sahip olma düzeylerinin dağılımı

Gruplar	f	%
Hiç	-	-
Az	-	-
Orta	3	11
İyi	7	27
Çok iyi	16	62
Toplam	26	100

Tablo 3 incelendiğinde örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin %orta, %27'sinin iyi, %62'sinin ise çok iyi düzeyde Bulgarcaya hâkim olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Öğretmenlerin Türkçe öğretme konusunda kendilerini yeterli bulma düzeylerinin dağılımı

Gruplar	f	%
Evet	22	85
Hayır	-	-
Kısmen	4	15
Toplam	26	100

Tablo 4'te görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin %85'i çocuklara Türkçe öğretme konusunda kendisini tamamen yeterli bulurken %15'i ise kendisini kısmen yeterli bulmaktadır.

Tablo 5. Öğretmenlerin tanıdıkları diğer meslektaşlarının Türkçe öğretme düzeylerine ait görüşlerinin dağılımı

Gruplar	f	%
Evet	22	85
Hayır	-	-
Kısmen	4	15
Toplam	26	100

Tablo 5'e göre, örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin %85'i tanıdığı diğer Türkçe öğretmenlerini çocuklara Türkçe öğretme konusunda tamamen yeterli bulurken %15'i ise kısmen yeterli bulmaktadır. Bu sonuç, Tablo 4'teki verileri de doğrular niteliktedir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Türkçe öğretimi ile ilgili hizmet içi eğitime ihtiyaçlarının olup olmasına ait görüşlerinin dağılımı

Gruplar	f	%
Kesinlikle verilmeli	24	92
Hayır ihtiyaç duymuyorum	2	8
Kararsızım	-	-
Toplam	26	100

Tablo 6 incelendiğinde, örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin %92'sinin hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduğu, %8'inin ise ihtiyaç duymadığı görülmektedir. Bu verilerden hareketle Bulgaristan'daki Türkçe öğretmenlerinin kapsamlı ve doyurucu nitelikte bir hizmet içi eğitime ihtiyaçları olduğunu savunmak mümkündür.

Tablo 7. Öğretmenlerin Türkçe öğretimi ile ilgili daha önce hizmet içi eğitim alıp almamalarına ait görüşlerinin dağılımı

Gruplar	f	%
Evet	18	69
Hayır	6	23
Cevap yok	2	8
Toplam	26	100

Tablo 7'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin %69'u hizmet içi eğitim aldığını, %23'ü ise almadığını belirtmiş, %8'i ise soruyu yanıtızsız bırakmıştır.

Tablo 8. Öğretmenlerin hizmet içi eğitim aldıkları kurumların dağılımı

Yer	f	%
Ankara Bilkent Üniversitesi	5	12
Edirne Trakya Üniversitesi	6	14
Bursa Uludağ Üniversitesi	5	12
Uşak Üniversitesi	2	5
Bulgaristan'daki kurumlarda	14	33
Cevap yok	10	24

Tablo 8'e göre, örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin %33'ü Bulgaristan'daki kurumlar aracılığıyla, %14'ü Trakya Üniversitesi, %12'si Bilkent ve Uludağ Üniversiteleri'nde, %5'i Uşak Üniversitesi'nde hizmet içi eğitim aldığını beyan etmiş, %24'ü ise soruyu yanıtızsız bırakmıştır.

Tablo 9. Öğretmenlerin öğrencilere Türkçe öğretmedeki amaçlarının dağılımı

Amaç ifadeleri	f	%
Türkçenin yazım kurallarını doğru öğrenmelerini sağlamak	18	22
Türkçeyi doğru konuşmalarına yardımcı olmak	15	19
Ana dillerini düzgün bir şekilde kullanabilmeleri için	8	10
Türkçenin gramerini yakından tanımaları ve uygulamaları	8	10
Çocukların Türkçe okuma becerilerini geliştirebilmek	7	9
Türk edebiyatını tanımalarını sağlamak	6	7
Türkçeyi sevdirmek	5	6
Türk kültürü ile ilgili daha fazla bilgi sahibi olmaları	5	6
Ana dilini kullanma becerilerini zenginleştirmek	4	5
Türkçenin kaybolmaması, unutulmaması için	3	4
Çocukların Türkiye'deki üniversitelerde rahatça okuyabilmesi için	2	2
Toplam	81	100

Tablo 9 incelendiğinde, örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin, öğrencilerine Türkçe öğretmedeki amaçları arasında ilk sırada %22 ile *Türkçenin yazım kurallarını doğru öğrenmelerini sağlamak* ifadesi yer almaktadır. Onu sırası ile %19 oranında *Ana dilimizi doğru konuşmalarına yardımcı olmak* ve %10 ile de *Ana dillerini düzgün bir şekilde kullanabilmeleri için* ifadeleri izlemektedir.

Tablo 10. Öğretmenlerin okullarındaki Türkçe derslerinin haftalık ders saati sayılarının dağılımı

Gruplar	f	%
1	4	15
2	9	35
3	9	35
4	4	15
Toplam	26	100

Tablo 10'da görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin %15'i okullarında Türkçe ders saatinin haftada 1 saat, %35'i 2 saat, %35'i 3 saat ve %15'i de 4 saat olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 11. Öğretmenlerin haftalık Türkçe ders saati sayısını yeterli bulup bulmamalarına dair görüşlerinin dağılımı

Gruplar	f	%
Yeterli	6	23
Yetersiz	16	62
Cevap yok	4	15
Toplam	26	100

Tablo 11'e göre, örnekleme oluşturan öğretmenlerin %23'ü haftalık Türkçe ders saati sayısının yeterli olduğunu, %62'sinin ise bu sürenin yetersiz olduğunu söyledikleri görülmektedir. Öğretmenlerin %15'i ise soruyu yanıtızsız bırakmıştır.

Tablo 12. Türkçe derslerinin hangi sınıf ortamında gerçekleştirildiğinin dağılımı

Gruplar	f	%
Her sınıf düzeyinde ayrı ayrı	20	77
Birleştirilmiş sınıflarda	6	23
Toplam	26	100

Tablo 12 incelendiğinde, örnekleme oluşturan öğretmenlerin %77'si Türkçe derslerinin her sınıf düzeyinde ayrı yapıldığını, %23'ü ise birleştirilmiş sınıflarda yapıldığını ifade etmişlerdir.

Tablo 13. Öğretmenlerin okullarındaki Türkçe dersleri dışında Türkçe öğretimine yönelik yürüttükleri etkinliklerin dağılımı

İfadeler	f	%
Cevap yok	11	32
Hayır	10	29
Şarkı, piyes, şiir, tiyatro etkinlikleri	3	9
Ana dili gününü kutlamak	3	9
Gazete ve dergilere yazı gönderiyoruz	2	7
Yarışmalara katılıyoruz	2	7
Hikâye kitabı okuma saatleri düzenliyoruz	2	7
Toplam	34	100

Tablo 13'e göre, örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin %32'si soruyu yanıtızsız bırakmış; %29'u okullarında dersler dışında herhangi bir etkinliğin yürütülmediğini belirtmiştir. Yalnızca 5 öğretmen dersler dışında da etkinlikler yaptığını ifade etmiştir. Ders dışında en fazla yaptırılan etkinlikler arasında şarkı, piyes, şiir, tiyatro gibi çocukların sosyalleşmesine de yardımcı olabilecekler bulunmaktadır.

Tablo 14. Öğretmenlerin Bulgar makamlarının Türkçe dersleriyle ilgili yayımladığı müfredattan haberdar olup olmama durumlarına ilişkin görüşlerinin dağılımı

Görüş	f	%
Müfredattan haberim yok	9	35
Müfredatı okudum	9	35
Cevap yok	8	30
Toplam	26	100

Tablo 14 incelendiğinde, örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin %35'inin müfredattan haberi olmadığı, %35'inin ise müfredattan haberdar olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin %30'u ise soruyu yanıtızsız bırakmıştır.

Tablo 15. Öğretmenlerin kullandıkları temel ders kitapları hakkındaki görüşlerinin dağılımı

İfadeler	f	%
Kitaplar çok eski ve yıpranmış	14	26
Kitapların güncelliğini yitirmiş olması	11	21
Cevap yok	9	17
Kitap sayısının öğrencilere yetmiyor olması	5	9
İlkokul kitapları yenilendi fakat ortaokul kitaplarının yenilenmemiş olması öğrencilerin derse olan ilgisini azaltıyor	4	8
Metinler Türk kültürünü yansıtmıyor	4	7
Kitaplarda yazım yanlışı çok fazla	3	6
Ders kitaplarının yanında yardımcı kitaplar bulunması iyidir. (İlkokullar için)	3	6
Toplam	53	100

Tablo 15'te görüldüğü üzere, örnekleme oluşturan öğretmenlerin %26'sı kitapların basılmasının üzerinden 20 yıl geçtiği için çok yıpranmış olduğunu, %21'i kitaplardaki bilgilerin güncelliğini yitirmiş olduğunu, %9'u var olan kitap sayısının çocuklara yetmediğini ifade etmiştir. Öğretmenlerin %17'si ise soruyu yanıtızsız bırakmıştır.

Tablo 16. Öğretmenlerin ders içi-dışı kullandıkları diğer ders materyallerinin dağılımı

İfadeler	f	%
Ders kitabı dışındaki kitaplar (Hikaye, fıkra, şiir, masal vb.)	11	29
Cevap yok	6	16
Bulgaristan'da çıkarılan çocuk gazetelerinden olan Filiz ve dergilerinden olan Ümit'ten faydalaniyorum	6	16
Türkçe çalışma defterleri (İlkokullar için yeni hazırlandı)	5	13
Ansiklopedi ve gazeteler	4	10
Bilgisayar, internet	2	5
Çeşitli levhalar ve tablolar kullanıyorum	1	3
Toplam	35	100

Tablo 16'ya göre, örnekleme oluşturan öğretmenlerin %29'u ek materyal olarak ders kitabı dışındaki farklı türlerdeki kitapları, %16'sı Bulgaristan'da çıkartılan çocuk gazetelerinden olan Filiz ve dergilerinden olan Ümit'ten faydalandığını, %13'ü ise Türkçe çalışma defterlerinden yararlandığını ifade etmiştir. %16'sı ise soruyu yanıtızsız bırakmıştır.

Tablo 17. Öğretmenlerin öğrencilerinin günlük yaşamlarında Türkçeyi kullanma durumlarına ilişkin görüşlerinin dağılımı

İfadeler	f	%
Resmi dil Bulgarca olduğu için okulda Bulgarca kullanıyorlar ama okul dışında sadece Türkçeyi kullanıyorlar	8	18
Konuşmalarında ağız özelliklerini barındırıyorlar	7	16
Sürekli Türkçe konuşuyorlar	6	14
Televizyonda Türkçe programları seyrediyorlar	6	14
Türkçeyi kullanma durumları iyidir	4	9
Evde, sokakta, oyunda hep Türkçe konuşuyorlar	4	9
Akıllarına gelmeyen Türkçe sözcüğün yerine Bulgarcasını söylerler	2	4
Genellikle Bulgarca kullanıyorlar	1	2
Cümlelerinin yarısı Türkçe yarısı Bulgarca, sosyal hayatta ne Türkçeyi ne de Bulgarca'yı tam kullanabiliyorlar	6	14

Tablo 17 incelendiğinde, örnekleme oluşturan öğretmenlerin, öğrencilerinin günlük yaşamlarında Türkçeyi kullanma durumlarına %18 oranında *Resmi dil Bulgarca olduğu için okulda Bulgarca kullanıyorlar ama okul dışında sadece Türkçeyi kullanıyorlar*, %16 oranında da *Konuşmalarında ağız özelliklerini barındırıyorlar* cevabını verdikleri görülmektedir.

Tablo 18. Öğretmenlerin Türkçe öğretimindeki genel sorunlar hakkındaki görüşlerinin dağılımı

İfadeler	f	%
Türkçenin seçmeli ders olması öğrencilerde, Türkçe dersinin önemsiz olduğu hissini yaratıyor	10	16
Ders kitaplarının çok eski olması	9	15
Kitap eksikliği	7	12
Veliler çocuklarının Türkçeyi zaten bildiğini düşünerek Türkçe dersini seçmek istemiyorlar	6	10
Materyal yetersizliği	5	8
Ders saati sayısının az olması	5	8
Cevap yok	3	5
Dersler dışında Türkçe kitap okumamaları	3	5
Cümle diziliminde zorluk çekiyorlar	3	5
İmla hataları yapıyorlar	3	5
Türkçe dersi olmadığında üzülüyorlar	3	5
Derslerin öğleden sonra olması	2	3
Okul müdürleri Türkçe dersinin açılmasına sıcak bakmıyor	2	3

Tablo 18'de görüldüğü üzere örnekleme oluşturan öğretmenler, Türkçe öğretimindeki genel sorunlara yönelik verdikleri cevaplarda %16 oranında *Türkçenin seçmeli ders olması dersin önemsiz olduğu hissini yaratıyor*, %15 oranında *Ders kitaplarının çok eski olması*, %12 oranında ise *Kitap eksikliğinin üzerinde durmuşlardır*.

Tablo 19. Öğretmenlerin öğrencilerinin Türkçe dil becerilerini edinmedeki sorunlarına ait görüşlerinin dağılımı

İfadeler	f	%
Yazma becerileri istenen seviyede değil	8	21
Konuşurken Bulgarcanın etkisi altında kalıyorlar	6	16
Okuma ve dinleme becerileri iyidir	6	16
Cevap yok	5	13
Evlerinde anne-babalarıyla ağız özelliklerini terk etmeden konuşuyorlar	4	11
Derse seveerek katılıyorlar ancak dikkatsiz ve tembel oluyorlar	3	8
Ana dillerine karşı ilgisizler	2	5
Türkçe kitap okumuyorlar	2	5
Sözcük dağarcıkları zengin değildir	2	5

Tablo 19'a göre örnekleme oluşturan öğretmenler, öğrencilerinin dil becerilerini edinmedeki sorunları için %21 oranında *Yazma becerilerinin istenen seviyede olmadığını*, %16 oranında *Konuşurken Bulgarcanın etkisi altında kaldıklarını* ifade etmişlerdir.

Tablo 20. Öğretmenlerin öğrencilerinin Türkçe dil becerilerini edinmedeki sorunlarının çözümüne yönelik önerilerinin dağılımı

İfadeler	f	%
Haftalık Türkçe ders saati sayılarının artırılması	9	20
Türkçe seçmeli değil mecburi ders olmalı	8	17
Cevap yok	8	17
Okul kütüphanemize Türk edebiyatından örnek eserler alınmalı	5	11
Yeni kitaplar basılmalı	6	13
Çeşitli materyallerimiz olmalı	4	9
Mevcut program iki dilli çocuklara yönelik olmalı	3	7
Yeni teknolojileri derslerimizde kullanabilmeliyiz	2	4
Öğrencileri teşvik edici yarışmalar düzenlenmeli	1	2

Tablo 20 incelendiğinde örnekleme oluşturan öğretmenlerin %20'sinin sorunların çözümüne yönelik öneriler için haftalık Türkçe ders saati sayısının artırılması, %17'sinin Türkçenin seçmeli değil de zorunlu ders olması, %13'ünün ise kitapların yenilenmesi gerekliliğine vurgu yaptığı görülmektedir.

Tablo 21. Öğretmenlerin Bulgar devlet makamlarının Türkçenin eğitimi-öğretimine bakışı hakkındaki görüşlerinin dağılımı

İfadeler	f	%
Her zaman hoşgörülü değiller, anayasa gereği bize katlandıklarını düşünüyorum	10	39
Genellikle zorluklarla karşılaşırız	5	19
Çok olumsuzdur. Her an işsizlikle karşı karşıyayız	4	15
Bazıları iyi karşılıyor, bazıları kötü	4	15
Olumludur	2	8
Önem verdiği söylenemez.	1	4

Tablo 21'de görüldüğü üzere Bulgar devlet makamlarının Türkçe eğitime bakışı nasıldır? sorusuna öğretmenlerin %39'u *Her zaman hoşgörülü değiller, anayasa gereği bize katlandıklarını düşünüyorum*, %19'u *Genellikle zorluklarla karşılaşırız*, %15'i ise *Çok olumsuzdur. Her an işsizlikle karşı karşıyayız* yanıtını vermişlerdir.

Tablo 22. Öğretmenlerin okul yönetimleri ve diğer öğretmenlerle Türkçe öğretmenlerinin ilişkisine dair görüşlerinin dağılımı

İfadeler	f	%
İyidir, herhangi bir sorun yaşamıyorum	8	31
Okul yönetimim ve diğer öğretmenler beni hep destekler	5	19
Müdür, öğretmenler arasında ayrım yapıyor. Bulgar öğretmenler de Türk öğretmenlere karşı birleşiyor	5	19
Köylerde ilişkiler daha olumludur	4	15
Okul müdürü Türk ise sorun yaşanmıyor	3	12
Beni küçümsedikleri oluyor	1	4

Tablo 22'ye göre, Okul yönetimleri ve diğer öğretmenlerle Türkçe öğretmenlerinin ilişkisi nasıldır? sorusuna öğretmenlerin %31'i *İyidir, herhangi bir sorun yaşamıyorum*, %19'u *Müdür, öğretmenler arasında ayrım yapıyor. Bulgar öğretmenler de Türk öğretmenlere karşı birleşiyor*, %15'i ise *Köylerde ilişkiler daha olumludur* yanıtını vermişlerdir.

Tablo 23. Öğretmenlerin Bulgaristan'da Türkçenin eğitimi-öğretimine ilişkin Türkiye Cumhuriyeti'nden beklentilerine dair görüşlerinin dağılımı

İfadeler	f	%
Çocuklar edebiyatı tarih gibi okumamalı, Türk edebiyatından orijinal kaynaklar gönderilmeli	15	24
Yeni ve içinde güncel konular barındıran değişik materyaller alınmalı	12	19
Kitap basımında yardım edebilirler	7	11
Hizmet içi eğitim kursları çok faydalı oluyor	6	10
Türkçe programımızın oluşturulmasında yardımlaşılmalı	4	7
Yeni ders kitaplarının hazırlanmasında maddi, manevi yardım edebilirler	4	6
Çocukları Türkiye ile tanıştırmalıyız, gerekli kaynak sağlanmalı	3	5
Türkçenin mecburi ders olması için siyasi destek	3	5
Kardeş okullar belirlenmeli	3	5
Ana dili öğretimine yönelik dernekler kurulmalıdır	2	3
TRT Çocuk dergileri gönderebilir	2	3
Türkiye'deki okullarda pratik yapabilmeliyiz	1	2

Tablo 23 incelendiğinde, örneklemedeki öğretmenlerin Türkiye Cumhuriyeti'nden beklentileri arasında üst sıralarda şunlar yer almaktadır: *Çocuklar edebiyatı tarih gibi okumamalı* (%24), *Türk edebiyatından orijinal kaynaklar gönderilmeli* (%24), *Yeni ve içinde güncel konular barındıran değişik materyaller alınmalı* (%19), *Kitap basımında yardım edebilirler* (%11), *Hizmet içi kurslar çok faydalı oluyor* (%10).

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bulgaristan'daki Türkçe öğretmenlerinin %92'si hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Bu eğitim zaman zaman Türkiye'deki kimi üniversitelerce sunuluyorsa da yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla Bulgaristan'daki Türkçe öğretmenleri ile Türkiye'deki meslektaşları arasındaki bağ kuvvetlendirilmelidir. Öğretmenlerin neredeyse tamamına yakını Türkçe ders kitaplarının hem güncelliğini yitirmiş olması hem de çok yıpranmış olmasından ders kitabı sorununun ivedilikle

çözüme kavuşturulması gerekir. Üzerinde durulması gereken bir başka konu da Bulgaristan'daki kitabevelerinde (Türklerin yoğun yaşadığı bölgelerde) Türkçe kitap bulunmamasıdır. Bu durum Türk çocuklarının Türkçe öykü, şiir, roman vb. türü kitaplardan mahrum kalmasına sebep olur. Öğretmenlerin yaşadığı bir başka sorun da sınıf kitaplıklarının materyal bakımından yetersiz olmasıdır. Bu sorun, kardeş okul projeleri kapsamında Bulgaristan'da Türkçenin seçmeli ders olarak okutulduğu okullara Türkçe kitap temini ile çözülebilir. Yine öğretmenlerin büyük çoğunluğu Türkçenin serbest seçmeli dersler statüsünde bulunması nedeniyle dersin, veliler ve öğrenciler tarafından önemsiz görülmesinden yakınmaktadır. Bu durumun giderilmesi için atılacak ilk adım, Türklerin yoğun yaşadığı bölgelerdeki okullarda Türkçe zorunlu ders statüsüne kavuşturulmasıdır.

Bulgaristan'daki Türkçe öğretmenlerinin gelecekle Türkçe dersinin okullarda var oluşuyla doğrudan ilişkilidir. 1992'de 114 bin öğrenci okullarda Türkçe dersini seçiyorken günümüzde bu rakam 7 bine kadar gerilemiştir. Önlem alınmadığı takdirde hiç şüphesiz bu sayı daha da azalacaktır. Öğrencilerin Türkçe dersini seçmemeleri dolayısıyla Türkçe eğitiminin örgün olarak yapılamaması Bulgaristan Türklüğünün geleceği için tehdit oluşturmaktadır. Bulgaristan'da Türkçe kullanımı belki hiç kaybolmayacak ama bu durumda standart Türkçe kullanımının ilerleyen yıllarda ortadan kalkacağı öngörülebilir.

Türkçe eğitimi ve öğretmen yeterliliği açısından diğer Balkan ülkeleri ile Bulgaristan'ın durumu karşılaştırıldığında benzer sonuçlar ortaya çıkar. Kosova'da Türk nüfusun yoğun yaşadığı Yakova, İpek, Vıçitrın, Gilan ve Mitroviça yörelerinde ihmal ve ilgisizlik nedeniyle Türkçe eğitimin yapılamadığı tespit edilmiştir (Ergül, 2009:49). Makedonya'da da Türkçe ders kitaplarının yetersizliği göze çarpmaktadır. Ayrıca Üsküp, Kalkandelen, Gostivar dışındaki şehirlerde Türkçe ders verecek öğretmen bulunamadığından Türkçe öğretimi aksamaktadır (Akalin, 2002:10). Azınlık okulları statüsü altında ikidilli öğrencilere yönelik hazırlanan eğitim programının uygulandığı Batı Trakya'daki problem ise öğretmenlerin yeterli düzeyde Türkçe bilmemeleridir (Kelağa Ahmet, 2007:988). Yukarıda değindiğimiz ülkelere farklı olarak Romanya'da Türkler ilkokuldan üniversite son sınıfa kadar öğretmen ve kaynak bakımından yeterli seviyede Türkçe eğitim görebilmektedirler (Bozkurt, 2008: 24).

Bulgaristan, barındırdığı Türk nüfusu itibarıyla Balkanlarda birinci sıradadır. Özellikle Güney ve Kuzey Bulgaristan'da Türkler yoğun bir nüfusa sahiptir. Hem Türkoloji hem de Türkçe eğitimi açısından araştırılacak, üzerinde çalışma yapılabilecek pek çok saha bulunur. Bu nedenle Türk üniversitelerindeki öğretim üyeleri, lisansüstü öğrencilerini Bulgaristan'da araştırma yapmaya teşvik edebilirler.

KAYNAKÇA

- Akalin, Ş. H. (2002). Makedonya'da eğitim dili olarak Türkçe. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 13, 7-13.
- Aydoğdu, E. (2011). Bulgaristan'da Türkçe Öğretimi ve İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Balcı, A. (2010). Sosyal bilimlerde araştırma, yöntem, teknik ve ilkeler. Ankara: Pegem.
- Boev, E. (1993). Turska filologiya V Sofiyskia Universitet SV. kliment ohridski. *Vestnik Prava i Svobodi*, 36, 123-131.
- Bozkurt, G. S. (2008). Geçmişten günümüze Romanya'da Türk varlığı. *Karadeniz Araştırmaları*, 5(17), 1-31.
- BUİE, (2015). *Bulgaristan ulusal istatistik enstitüsü*. <http://censusresults.nsi.bg/Census/Reports/2/2/R9.aspx?OBL=KRZ> (15.12.2015.)
- Erdinç, D. (2002). Bulgaristan'daki değişim sürecinde Türk azınlığın ekonomik durumu. *Türkler Ansiklopedisi*, 20, 394-400, Ankara: Yeni Türkiye.

- Ergül, H. F. (2009). Kosova'da Türkçe eğitim ve sınıf öğretmeni yetiştirme ihtiyacı. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 39-51.
- Kelağa Ahmet, İ. (2007). Yunanistan'da Batı Trakya'da Türk azınlığın anadili ve eğitim dillerinden biri olarak Türkçe. 38. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS), Dil Bilimi, Dilbilgisi ve Dil Eğitimi Dergisi*, 2, 977-991.
- Memişoğlu, H. (2002). Geçmişten günümüze Bulgaristan'da Türk eğitim tarihi. Ankara: Sistem.
- Nurlu, M., ve Çelik, M. E. (2015). Bulgaristan'da demokrasi döneminde Türkçe öğretimi meselesi. *Yeni Türkiye Dergisi*, 69, 4431-4438.
- Yıldız, C. (2012). *Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına Türkçe öğretimi: Almanya örneği*. Ankara: Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.

The Analyze of the Opinions of Turkish Language Teachers about the Teaching-Learning of Turkish in Bulgaria

Mehmet Emre ÇELİKⁱⁱ

According to the last official census conducted in 2011, the population of Bulgaria is 6,611,563. The population of Turks is 585.024. The Bulgarian government in this census, besides asking their ethnicity, asked people to define their mother tongue. The population people who defined their mother tongue as Turkish was conducted 604.246 (BUIE, 2015). Then the population of people whose mother tongue is Turkish conducted 19.222 is more than the population whose ethnicity is Turk. The main cause of this result can be explained because some of Bulgarian citizens whose ethnicity are Roman defined their mother tongue as a Turkish.

% 68 of Bulgarian Turks live in cities while %32 of them living in countries (Erdoğan, 2002:97). When it is observed the situation of Turkish lessons at schools, it isn't found any classroom that select Turkish lesson except a school in Shumen. But the Turkish lesson is chosen at small towns and villages where the Turkish population is so high. It must be known that the number of the students living there decrease day by day. It can be said as a reason that the mother tongue and the language of instruction are Bulgarian, the school management directs parents to the math, English lessons, etc., and the Bulgarian people having economic difficulties migrate to Europe.

The Turkish language can be taught only until 8th grade as an elective course in Bulgaria. It is sought two conditions to teach Turkish in a Bulgarian school: the one is 14 letter of application of parents and the other is to be a Turkish teacher at school. Besides at the end of the year, the Turkish exam point cannot be written to the student's report because of the status of lesson (Memişoğlu, 2002:56).

The Turkish teachers working in Bulgaria aren't employed by Turkish government. The candidates who are Bulgaria citizen and qualify for being Turkish language teacher by finishing the schools concerned can start to work as a teacher by applying for the announcements.

It can't be obtained the number of Turkish teachers working in Bulgaria in 2015 in spite of demanded by Bulgarian official institutions. The observations of researcher at this field show that the number of teachers is not more than 60 across Bulgaria.

Many of schools and institutions have been opened to teach Turkish language teacher from the 19th century in Bulgaria. But nowadays there are only three institutions t educating Turkish language teachers: Sofia University, Plovdiv University and Shumen University.

The students, who want to study above-mentioned universities, must join the language exams except Turkish language. It is due to the status of Turkish lesson; because Turkish is an elective course at Bulgarian high schools. So the students who don't know Turkish language can study at these universities, besides there aren't the classes of preparation in Bulgarian universities. The teachers use both Bulgarian and Turkish in the class. The graduated students can get a job in tourism and translation sector.

In this study, it is aimed to be pointed out the views of Turkish language teachers about the situation actual of Turkish language in Bulgaria. It is mentioned about the objectives of teachers teaching Turkish to students, the referenced sources and the activities used by the teachers and it is also mentioned about the problems faced by teachers in teaching Turkish and about the offer of solutions by them and about the expectations of teachers from Turkish Republic.

ⁱⁱ Ondokuz Mayıs University, mehmetemre.celik@omu.edu.tr

The research is prepared by using screening model. The aim in this model to collect the data for brings out the certain properties of one group (Büyüköztürk ve Çakmak, 2008:16). 17 Turkish language teachers (12 women-5 men) from Kircaali and 9 teachers (7 women-2 men) from Shumen where the Turkish population is so high participated to the research.

In the research, open-ended questionnaire, developed by Yıldız (2012) to define the views of teachers, is performed to the teachers by considering the conditions of Bulgaria. In the research used also face to face interview technic, the survey is performed by researcher to the teachers in their schools. Frequencies and percentages description are used and the results are presented through tables to the readers.

%92 of Turkish Teachers pointed out that they have needed in-service program. Almost all the teachers complain of Turkish books being outdated and used. The problem of Turkish books must be solved quickly. The other problem need to be debated is that there aren't any bookstore selling Turkish books in Bulgaria where the Turkish population is so densely. Because of this situation, the Turkish children can't read Turkish story, novel, poetry and etc. To overcome this problem, it can be developed sister school projects so that the children can meet Turkish books in class. Most of Turkish teachers complain about the status of Turkish lesson in schools and so they say that the Turkish lesson is thought unimportant by parents and students. The Turkish lesson must be compulsory in schools where the Turkish population is densely.

The future of Turkish language teachers in Bulgaria is related directly to the existence of Turkish lesson at schools. While 114.00 students were selecting Turkish lesson at schools in 1992, nowadays the number of these students has declined down to 7000. If no measures are taken, there will no doubt that this number will decline even further. It is threat for Bulgarian Turks that the decline of the numbers of students selecting Turkish lesson and that Turkish education cannot be done formally. The Turkish will never disappear in Bulgaria, but it is estimated that the standard use of Turkish will disappear in later years.

Bulgaria, in terms of Turkish population is ranked first in Balkans. Especially in southern and northern Bulgaria, the Turks have a grand population. There are a lot of fields of study such as Turcology and Turkish language education. So the Turkish academicians can courage their master and PhD students to study in Bulgaria.

Key words: *Teaching Turkish in Bulgaria, Turkish teachers, Bulgarian Republic, Turkey Republic*